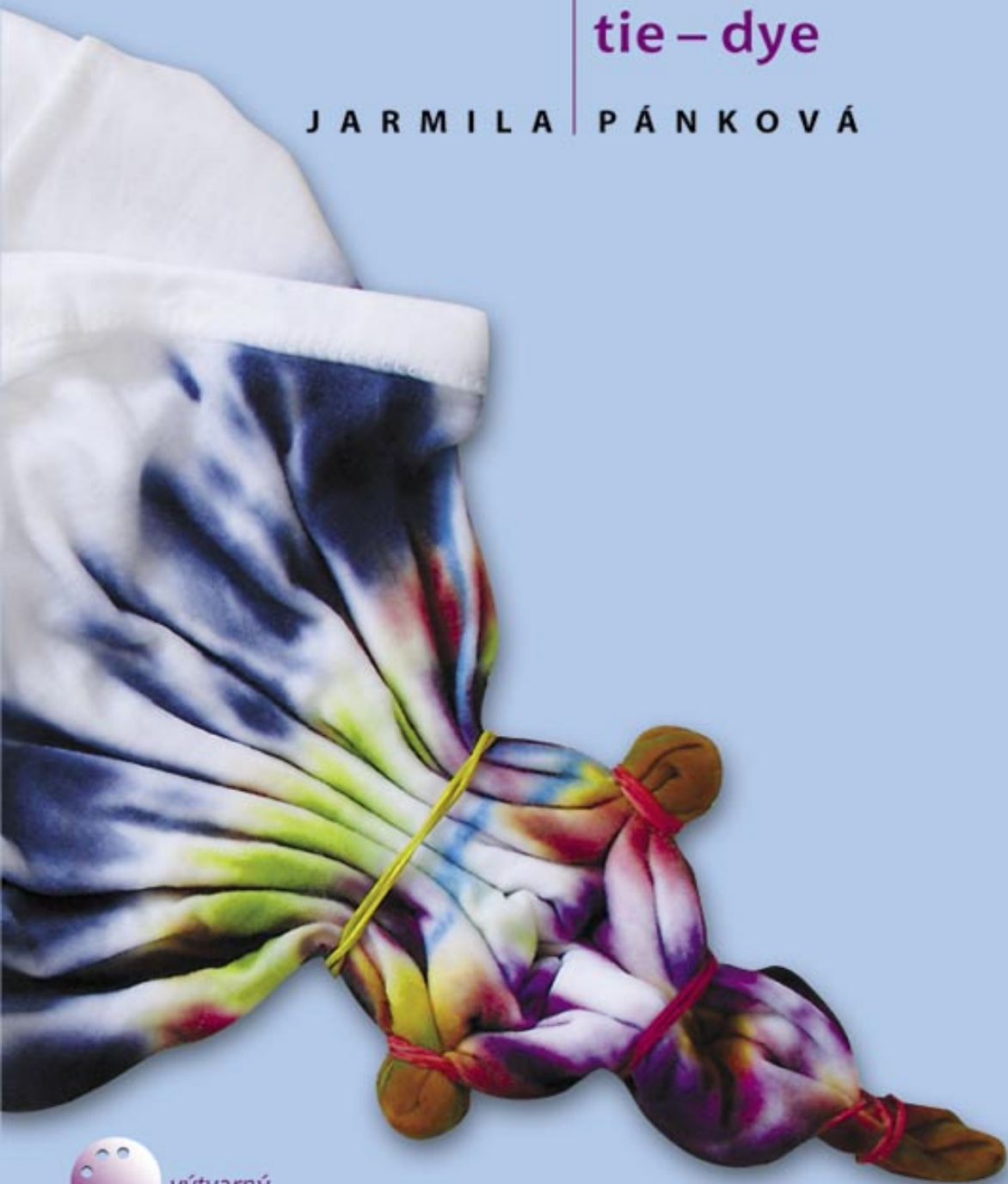

BATIKA

tie – dye

J A R M I L A P Á N K O V Á

 GRADA

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Tato publikace vychází za podpory Botanické zahrady hl. m. Prahy

Batika tie-dye

Jarmila Pánková

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 220 386 401, fax: +420 220 386 400
jako svou 3724. publikaci

Odpovědná redaktorka Jana Minářová
Sazba a grafická úprava Alena Šumová
Fotografie na obálce Jarmila Pánková
Fotografie v knize Jarmila Pánková
Návrh grafické úpravy a obálky Zuzana Brečanová

Počet stran 112
První vydání, Praha 2009
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.
Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

© Grada Publishing, a.s., 2009
Cover Design © Zuzana Brečanová, 2009

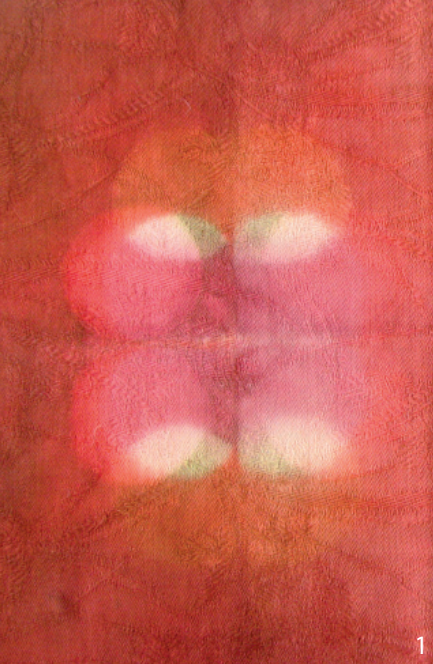
Doporučení a pracovní postupy v této knize byly autorkou ověřeny, přesto nelze za ně převzít zodpovědnost. Autor ani nakladatelství neručí za jakékoliv věcné, osobní ani majetkové škody. Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-247-2647-2 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-6934-9 (elektronická verze ve formátu)
© Grada Publishing, a.s. 2011

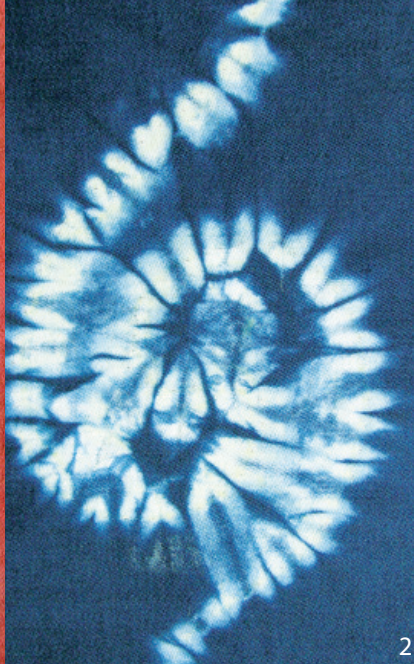
obsah

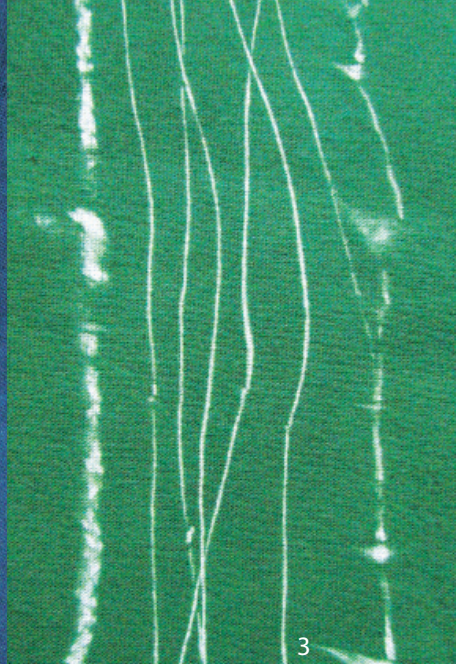
úvod a historie	7
rezervní techniky a tie-dye	9
míchání barev a vše kolem nich	10
technologie barvení a bezpečnost	13
principy tie-dye, použité symboly	16
jak pracovat s projekty	23
projekty	28
barevný pruh	29
mačkanice	33
spirála	37
ozdobné okraje	41
terč	45
tygr	49
véčko	53
vitrážová spirála	57
cikcak	61
pavouk	65
srdce	69
indiánská spirála	73
šachovnicový pruh	77
moře	81
barevný přechod	85
posunuté pruhy	89
blesk	93
hvězda	97
receptář	100
reaktivní barviva typu procion MX	102
přímé barvy	105
bělení a odbarvování	107
textilní a barvířský slovník	109
zdroje materiálu	112
použitá a doporučená literatura	112

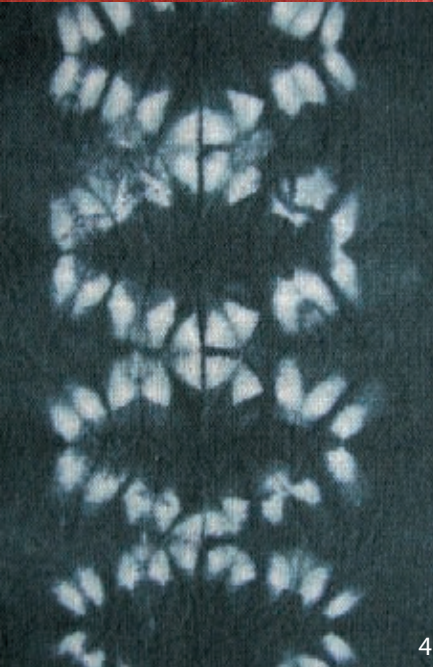
1

2

3

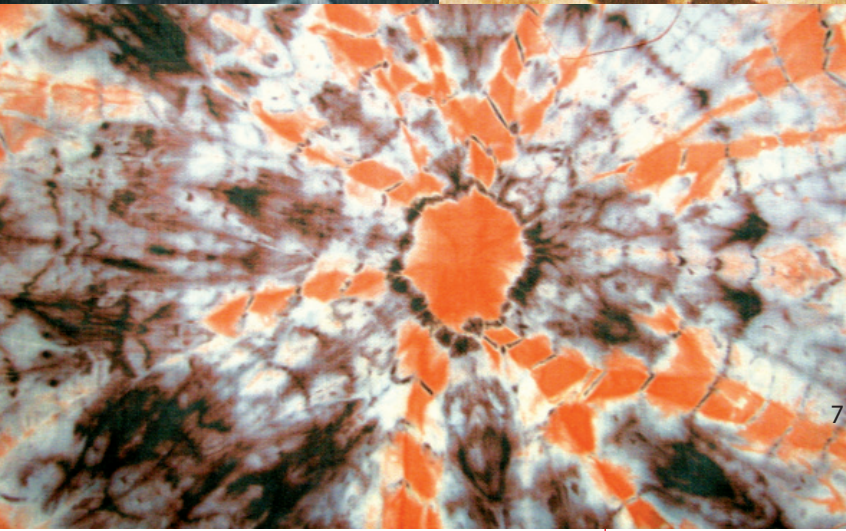
4

5

6

7

- 1 rezerva destičkami
- 2 rezerva šitá
- 3 rezerva vázaná, pevné jádro
- 4 rezerva šitá na skladu
- 5 batik
- 6 araši (vázané na tyči)
- 7 ručně vázaná, odbarvená a dobarvená

úvod a historie

Princip tie-dye batiky je jednoduchý: vezmete kus látky nebo nějaký kus oděvu, ten správným způsobem poskládáte, sklady převážete provázkem a to celé polijete zvoleným počtem textilních barev a pak barvy zafixujete.

Vzory ovlivňuje jak poskládání látky a tak i způsob políání barvami. Skládání a polévání se proto budeme věnovat nejpodrobněji. K modernímu tie-dye se pojí přívlastky jako: polévaná batika, vícebarevná batika, tvarová batika. Že tyto přívlastky jsou na místě se přesvědčíte v hlavní části knihy, věnované projektům.

Probereme krok po kroku osmnáct konkrétních projektů, vhodných pro začátečníky i pokročilé. U každého z nich jsou uvedeny náměty pro další modifikace vzoru.

V úvodní části se stručně zmíníme o historii textilu a barvení, dále o příbuzných technikách barvení, o míchání barev a samozřejmě o bezpečnosti při práci.

V závěrečné části knihy najdete recepty pro přímá a reaktivní barviva a nejběžnější způsoby odbarvování. Receptům pro barvení by mohla být věnována samostatná kniha ale většina čtenářů by se jistě cítila zahlcena přílišnou dávkou technologických informací.

Věřím, že pozorní čtenáři si z uvedených příkladů dokážou odvodit postupy pro další materiály a barviva.

Výklad začneme stručnou exkurzí do **historie barvířství**. Tím si uvědomíme jak se vzájemně ovlivňoval vývoj barviv a materiálů zpracovávaných v textilním průmyslu.

V počátcích barvířství se používala výhradně barviva přírodní. Některá si vydobyla světové proslulosti: indigo – modř rostlinného původu; drahý purpur z mořských plžů (murex), který byl výsadou mocných; dostupnější purpur z mořeny barvířské, která patří k nejstarším známým barvivům starého světa. Barviva starých národů pocházela z rostlin, hub, lišejníků, plodů, kůry, dřeva, minerálů, hmyzu, plžů.

Poptávka po přírodních barvivech převyšovala poptávku, ačkoli svět byl zalidněný méně, než je tomu dnes. Proto se stále hledaly umělé náhrady či napodobeniny. Barvení přírodninami nevypadalo nijak idylicky, přírodní zdroje byly záhy vypleněny a barvíři měli často podlomené zdraví z neustálého kontaktu s jedovatými mořidly.

Výrazně se v oboru barvířském a textilním odrazil jak objev Nového světa, tak i pozdější překotný vývoj průmyslové výroby, spojený s četnými technologickými objevy. Z Nového světa si Evropané přivezli oděvy barvené karmínem z košenily, červce žijícího na opuncích.

Objev každého umělého barviva záhy ovlivnil způsoby zdobení textilu i módní trendy.

Zde předkládám **neúplný výčet některých historických textilních milníků**:

- Prý zcela první nalezená písemná zmínka o použití barviva pochází z Číny kolem roku 2600 př.n.l.
- Císař Justinian nechal v roce 550 n. l. poslat do Číny dva mnichy aby mu propašovali v bambusových holích vajíčka bource morušového a semínka moruše. Mniši tím riskovali život ale jejich mise se zdařila a monopol Číny na vývoz hedvábí byl předurčen k zániku.
- V roce 1519 Pizzaro a Cortéz posílají do Evropy první vzorky bavlněné látky, které dokladají, že indiáni ovládali tisk z bločků již před příchodem konkvisty. Bavlna byla v té době známá i ve Starém světě ale nebyla příliš používána.
- První prádelna bavlny v Anglii byla otevřena v roce 1641 v Manchesteru, rozvoj obchodu s bavlnou byl ovlivněn vlnou kolonizace a průmyslovou revolucí. Do té doby se převážně užívala vlna, len, konopí. Potištěné kaliko se ještě dlouho dováželo z Indie.

- V roce 1786 navrhuje Francouz Bertholet chlorovou vodu jako prostředek pro komerční odbarvování. Jeho metoda byla výrazně jednodušší oproti slunečnímu bělení plátna rozprostřeného na lukách.
- V roce 1850 John Mercer vylepšuje lesk bavlněného vlákna aplikací hydroxidu sodného za zvýšeného tlaku. Mercerizace, se užívá dodnes.
- Roku 1856 britský chemik William Henry Perkin v pouhých 18ti letech, vynalezá první syntetické barvivo – umělý purpur, vyrobený z uhelného dehtu. Šlo o náhodu. Měl to být lék na snížení teploty...
- Brzy následoval vynález umělého alizarinu a indiga.
- V roce 1936 přišel na svět první pár nylonových punčoch.
- Po roce 1950, kdy bylo mnoho objevů podmíněno nedostatkem způsobeným druhou světovou válkou, přichází firmy s množstvím umělých vláken na bázi akrylu a polyesteru. Od té doby se objevují ropné produkty v každodenním životě stále častěji.
- Při stoletém výročí Perkinova objevu se oficiálně slavilo a divize barev firmy ICI oznámila svoji novinku: první reaktivní barvivo. Barvivo reaguje přímo s vláknem a vytváří s ním silné, kovalentní vazby. Prodává se pod označením Procion MX.

Zde ohlédnutí za historií skončíme. V další kapitole se zaměříme na názvosloví a vývoj rezervních technik. Další technologické termíny jsou ve slovníčku přiloženém na konci knihy.

Ikat – osnova látky obarvená před tkaním (z Asie)

rezerva a tie-dye

Rezervními technikami či rezerváží se nazývají techniky, při kterých se vzor na substrátu (textílii) tvoří mechanickou nebo chemickou rezervou. Úkolem rezervy je zamezit přístupu barviva k substrátu (látce, přízi, vláknu).

Používání rezervních technik můžeme sledovat v minulosti i současnosti téměř všech kontinentů. Nejznámějšími středisky s dlouhou tradicí jsou Indonésie, Indie, Čína, Japonsko ale i Afrika a Střední Amerika, asijské republiky býv. SSSR (Uzbekistán). Také u nás a dalších evropských státech můžeme najít rezervou zdobené součásti lidových krojů (hlavně šitá rezerva).

K rezervním technikám patří i modrotisk. Ten jako rezervy používá kaolinovou směs zvanou pap a k obarvení indigo. Modrotisk prý vznikl jako nápodoba rezervních technik z Asie.

Rozšíření rezervních technik dokládají i prastaré názvy z různých končin světa: Japonsko dalo rezervním technikám název *shibori*. *Tritik* je malajsko-indonéský výraz pro šitou batikku a *plangi* pro batikku vázanou. *Bandhni* je výraz pro vázanou batikku z Indie. *Adire* je výraz nigerijského původu užívaný pro rezervní techniky. Nejznámějším zástupcem rezervních technik u nás je batika. Což je dáno i tím, že chybně nazýváme batikou kde co.

Podle odborného názvosloví, bychom měli slovem batika označovat jen a pouze techniku, u které je vzor tvořen voskovou rezervou.

Batika (vosková) pravděpodobně pochází z indonéské oblasti ale někdy se o tom vedou spory. Principy voskové batiky můžete znát z velikonočních kraslic.

Výraz batika do Evropy pravděpodobně dorazil spolu s dovozovými exotickými textiliemi, v době rozmachu koloniálních držav.

Většina z nás si pod slovem batika představí rezervu tvořenou podvazy nebo obecně rezervu.

Posunutě vnímání výrazu batika jsme pravděpodobně převzali z německy mluvících zemí, kde je také užíván ve významu „rezerva“. Vyvracet historicky zažitě omyly, je téměř nemožné ale je užitečné o nich vědět. Rozumným kompromisem je užívat slovo batika ve významu rezerva tj. ve spojení: batika vosková, batika šitá, batika vázaná, tie-dye batika, destičková batika. Prosím nenazýváme batikou techniky, u kterých se nejedná o rezervu!

Odkud se vzalo tie-dye?

Původ moderního tie-dye je obtížné vysledovat, neboť jde o zlidovělé umění. Je nerozlučně spjata s hnutím hippies v USA, které se při zdobení oděvů inspirovalo technikami vzorování afrických a asijských národů. Tie-dye se vyvíjelo dál i po odeznění zájmu o hnutí hippies a ovlivnilo i komerční módní tvůrce.

Dnes neplatí, že člověk s ručně barveným pestrým oděvem je hippie. Přesto stále mnoho lidí do svého šatníku rádo zařadí nějaké osobité, neokoukané kusy oděvu.

V zemi původu se výraz tie-dye užívá jak pro moderní tie-dye batikku tak i pro její historickou předchůdkyni. Původní forma tie-dye představovala rezervu, tvořenou podvazem kolem „štipce“ látky (vázaná batika). Ta se postupně vyvinula do současné formy tie-dye a v mnohém se technologicky liší. Ačkoliv stále patří k rezervním technikám, je to méně zřejmé.

Systematici klasifikují moderní formu tie-dye jako „rezervu tvarovou“. Tvarování látky před obarvením přímo určuje výsledný vzor. Úvazy samotné neplní funkci rezervy, pouze drží látku v potřebné prostorové formaci. Koncentrované barvivo se nanáší poléváním, více barevných odstínů v jednom technologickém kroku.

Více o tom se dozvíte v projektové části.

míchání barev

Barvy můžeme vnímat v mnoha souvislostech. V historii bylo mnoho pokusů formulovat jednoduchá pravidla, která by definovala barevnou harmonii či disharmonii a komunikační vlastnosti barev. Teorií barev a jejich mísení se zabývali mnozí myslitelé. Nejznámější teorie přinesli pánové: Goethe, Ostwald, Munsell, Itten, Albers.

Ittenův barevný kruh, který znázorňuje míchání barev. Ve středu kruhu jsou barvy primární a dále od středu jsou umístěné barvy vzniklé mícháním sousedních tónů

obr. zdroj Wikipedia, licence public domain

Fyzika vnímá barvu jako fyzikální vlastnost danou odraženým nebo pohlceným světlem. Běžný smrtelník si slovo barva spojuje spíš s barevnými pastami, s textilním barvivem v prášku. Obojí spolu úzce souvisí:

Fyzikální nauka o barvách - kolorimetrie - říká, že k pokrytí barevného prostoru stačí mít k dispozici tři základní složky, tzv. primární barvy. Ty nelze namíchat z žádných jiných barev. Jejich vzájemným mísením pokryjeme celý barevný prostor.

Při barvení textilií platí zákony subtraktivního mísení (světlo odražené), takže našimi primárními barvami je žlutá, purpurová a azurová. Reálná textilní barviva se ovšem k ideálním primárním barvám pouze blíží, některá lépe, jiná hůře. Proto se v praxi běžně mísí více jak tři složky.

Těmito složkami jsou chemicky jednodruhá barviva, zvaná též primární barviva nebo pury. Pury samy o sobě nemohou pokrýt poptávku trhu po módní paletě odstínů. Textilní barviva na trhu, jsou běžně směsi namíchané z purů.

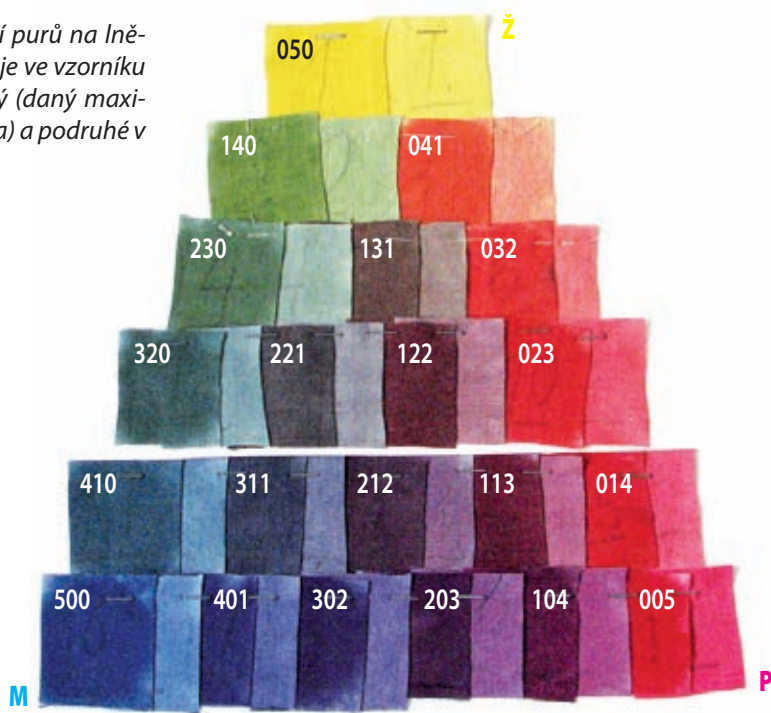
Pury v jedné směsi se mohou lišit např. afinitou (přichylnost k substrátu), rozpustností, v migrační schopností. Čímž může docházet k různým vedlejším efektům ale o tom více později.

Textilní barviva nejsou krycí, takže po sobě nanášené odstíny se opticky sčítají, nikoliv překrývají. Při míchání barev nezapomeňte, že mokrá substrát/látka je vždy tmavší, než v suchém stavu. To je zřejmé z ukázky (spodní polovina látky je navlhčená)

Při míchání postupujte systematicky a ved'te si záznamy o svých pokusech. Nejčastěji se užívá tříosé mísení podle následujícího schématu (příklad pro 3 pury). Uspořádané trojice čísel v trojúhelníku označují kolik dílů složek **žluté**, **azurové** a **purpurové** daný odstín obsahuje (např. poslední řádek, druhá trojice značí: 4 díly azurové, 0 dílů purpurové, 1 díl žluté). Namícháním všech kombinací podle uvedeného schématu dostanete 21 odstínů, které vám zmapují rovnoměrně barevný prostor dosažitelný ze tří vstupních složek.

Ukázka tříosého mísení tří purů na lněném plátně. Každý odstín je ve vzorníku v dvojici: jednou neřaděný (daný maximální rozpustností barviva) a podruhé v řadě 1:3 s vodou

Pro jednodušší manipulaci doporučuji pracovat s koncentrovanými roztoky základních složek. Poměry jednotlivých složek odměřujte objemově, např. pomocí injekční stříkačky. Ústřižky látky do vzorníku je nutné označit před obarvením např. měkkou tužkou.

Dvousé mísení. Jednodušší je mísení dvou barevných složek. Možné kombinace jsou „přechod z jedné barvy do druhé“ nebo „barevná gradace“ (postupné ředění jedné barvy od maximální intenzity k bílé).

Pokud jste začátečníci v mísení barev, zkuste si nejprve namíchat **barevnou gradaci jedné barvy**. Následující postup nevyžaduje žádné velké měření:

Připravte si do řady za sebou 6 nádob na vzorky. Budete potřebovat 1 odměrku barvicího roztoku. Do první nádoby zleva dejte půl odměrky neřaděné barvy. Pak si do odměrky naberte poloviční množství barvy a doplňte je na celou odměrku vodou. Polovinu tohoto roztoku nalijete do druhé nádoby zleva. Zbylou polovinu opět doplňte vodou na celou odměrku a opět

odlijte z toho polovinu do třetí nádoby zleva. Opět doplníte vodou a dáte půlku do čtvrté nádoby zleva. Opět doplníte vodou a odlijete do páté nádoby zleva. Znovu doplníte vodou a nalijete do šesté nádoby. Máte gradaci jedné barvy v šesti krocích.

Dáváte-li přednost exaktním metodám, zvolte si pro dvouosé mísení míchací schéma dle posledního řádku z výše uvedeného tříosého mísení. Pro vytvoření gradace jedné barvy použijete namísto druhého barevného roztoku čistou vodu.

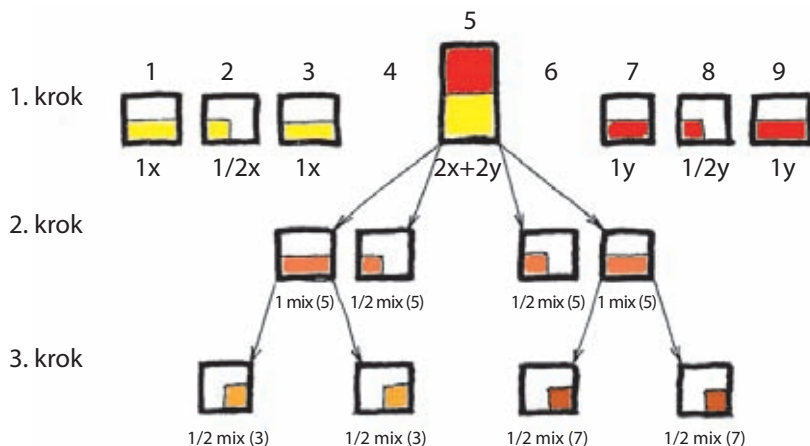
Pro namíchání přechodu z jedné barvy do druhé stačí v posledním řádku uvedeného trojúhelníka nahradit výchozí složky jinými barevnými odstíny.

Nejste-li příznivci exaktních postupů a přesného měření, pokračujte ve čtení.

Zkuste si jednoduchý postup pro barevný **přechod z jedné barvy do druhé**: (viz projekt Barevný přechod) Připravte si do řady za sebou 9 nádob na vzorky. Budete potřebovat 4,5 odměrky od obou vstupních odstínů. Postup je symbolicky po třech krocích zakreslen do grafického schématu.

Dáte jednu odměrku odstínu A do první a třetí nádoby zleva (č. 1 a 3) a jednu odměrku odstínu B do sedmé nádoby a poslední nádoby zprava (č. 7 a 9). Poloviční odměrku odstínu A dáte do druhé nádoby zleva (č. 2) a poloviční odměrku odstínu B dáte do nádoby druhé zprava (č. 8). Poté dáte 2 odměrky odstínu A a 2 odměrky odstínu B do prostřední nádoby (č. 5). Z této nádoby (č. 5) (odstíny se již promíchaly) odeberete jednu odměrku do třetí nádoby zleva (č. 3) a jednu odměrku do sedmé nádoby zleva (č. 7) a dále půl odměrky do čtvrté nádoby zleva a do čtvrté nádoby zprava (č. 4 a 6)

Dále budeme odebírat celé odměrky a rozlévat po polovinách. Odebereme jednu odměrku ze směsi vzniklé v třetí nádobě zleva (č. 3) a polovinu z ní přidáme do druhé (č. 2) a čtvrté (č. 4) nádoby zleva. Podobně odebereme jednu odměrku ze směsi v sedmé nádobě zleva (č. 7) a polovinu z ní přidáme do šesté (č. 6) a osmé (č. 8) nádoby zleva.

Doporučuji na vzorníku pracovat v klidu a za maximálního soustředění a opatřit vzorky vhodně zvoleným popiskem. Vzorky látek s testovanými odstíny přichyťte na karton a založte do desek k poznámkám. Při rozjímaní nad novým projektem je vzorník odstínů užitečným pomocníkem.

technologie a bezpečnost

Nyní přišla na řadu méně zábavná ale důležitá kapitola o bezpečné práci s barvivy a pomocnými chemikáliemi.

Bezpečnostní zásady. Než začnete cokoli vyrábět, měli byste nastudovat jaké zásady máte dodržovat při zacházení s chemickými látkami s kterými v procesu tvorby přijдете do styku. Čtete a respektujte doporučení výrobců. I relativně bezpečné látky mohou při neopatrné manipulaci způsobit problémy.

Naučte se předvídat možné komplikace a dopředu si připravte si k ruce všechny potřebné pomůcky. Vyčleňte si vhodný pracovní oděv, připravte si pohodlnou pracovní plochu (nejlépe snadno omyvatelný stůl). Zajistěte si zázemí pro finální vypírání obarveného výrobku.

Dodržujte hygienu práce: při barvení nepijte, nekuřte, nejzte a nepoužívejte kuchyňské náčiní a nádoby střídavě pro barvení a pro vaření pokrmů.

Dodržujte technologické postupy a neexperimentujte pokud neznáte fyzikálně chemické vlastnosti chemických látek, se kterými pracujete.

Chemické látky ukládejte mimo dosah dětí i domácích mazlíčků. Pokud chcete tvořit s malými dětmi, nenechávejte je bez dozoru.

Popisujte pečlivě nádoby, ve kterých není původní obsah. Popisky umísťujte na nádoby a nikoliv na víčka, která lze snadno zaměnit. Potenciálně nebezpečné látky nenechávejte volně přístupné a bezprostředně po použití je ukládejte zpět do uzamykatelných skříní.

Když se vám chemické látky nechtěně vysypou či vylijí, přerušete práci a ihned je odklidte a zneškodněte předepsaným způsobem.

Technologické zásady by mohly vydat na samostatnou knihu, zde zmíníme jen ty nejzákladnější:

Všímejte si údajů na visačkách udávajících materiálové složení. Jinak se vám snadno stane, že budete barvit materiál, který daným barvivem nelze obarvit.

V domácích podmínkách lze běžně barvit tyto materiály: bavlna, len, viskóza, rayon, vlna, hedvábní, silon a moderní vlákna založená na regenerované celulóze z rostlinných tkaniv (např. bambus).

Přírodní vlákna dělíme na dvě podskupiny: vlákna rostlinného původu stavěné z celulózy a na vlákna živočišného původu, stavěné z proteinů. Vlákna ze stejné skupiny lze barvit stejnými barvivy.

V moderních látkách a pleteninách je častou příměsí (do 10%) elastický Spandex, který známe spíše pod obchodními názvy Lycra, Elasthan. Zvláštním případem jsou umělá vlákna přírodního charakteru z regenerované celulózy. Známým zástupcem je např. rayon. Materiály z regenerované celulózy přijímají barvu ochotně.

Polyester barvivy na celulózu obarvit nelze. Disperzní barviva, určená pro barvení polyesteru, nejsou na našem hobby trhu dostupná. Pokud bude polyester obsažen jako příměs k přírodnímu vlákně, obarví se pouze přírodní složka a celkový barevný účinek se zeslabí podle míry zastoupení polyesterové složky.

Některé textilní učebnice popisují spalovací metody pro určení skladby materiálů. Tento způsob rozpoznávání materiálů vyžaduje praxi a u směsových materiálů je určování problematic-

ké. Zkušeným leccos prozradí i omak materiálu, sklon k tvorbě nopků, odraz světla na povrchu vláken.

Někteří prodejci chybně uvádějí gramáž textilie jako ukazatel kvality. Pro užité vlastnosti je podstatnější kvalita a způsob zpracování výchozí suroviny, délka spřadených vláken, úprava mercerizací apod.

Pro účely tie-dye techniky je vhodnější tenký, poddajnější materiál, který lze poskládat do jemnějších vzorů. Takovým materiálem lépe prostupuje barvicí roztok do vnitřních vrstev.

Před barvením nezapomeňte textílii přeprat – ve výrobnách se fyzikální vlastnosti upravují aplikací apretury, eventuálně dalších pomocných látek. Nevypraná apretura citelně snižuje schopnost vlákna vázat barvivo.

Tkaniny ošetřené protišpinivou úpravou, samozhášecí úpravou, vodoodpudivou úpravou či optickými zjasňovači nejsou pro barvení vhodné.

Problémy mohou nastat i u oděvů, který již byly nošené. Mohou se na nich některé doposud neznatelné skvrny barvením zdůraznit. Jako příklad „neviditelné“ skvrny jsou rezidua z anti-perspirantů. Proto u nošených textilií je lepší zvolit spíše pestřejší než jednobarevný vzor.

Pokud se chystáte pracovat s větším množstvím nevyzkoušeného materiálu, riskujete. Testujte materiály z nových zdrojů!

Při nákupu barviv, nejpozději při přípravě k barvení, si ověřte že barviva a pomocné chemikálie nepřekročily svoji dobu skladovatelnosti a že byly skladovány za předepsaných podmínek. Mnohá barviva jsou i v práškové formě citlivé na světlo a teplo a jejich účinkem degradují. Máte-li pochybnosti o stavu barviva či pomocné chemie, udělejte si test, zejména u rozsáhlejších, nákladných projektů.

Pokud neuvede výrobce jinak, nic nezkazíte, pokud uskladníte barviva a pomocné chemikálie na suchém, chladném a temném místě.

Z technologického hlediska se u barviva sledují další vlastnosti jako schopnost barviva pronikat dovnitř substrátu (penetrace), maximální rozpustnost vyjádřená poměrem v g/l (gramy na litr), jak je obtížné/snadné dosáhnout rovnoměrného probarvení (egalizace), afinita (přichylnost barviva k vláknu), změna omaku barvením, skladovatelnost barviva. Těchto vlastností barviv si samozřejmě nebudou příliš všimnout začátečníci ale odborníci je při své práci musí brát v úvahu.

Kolem barvení textilu se traduje mnoho mýtů a pošetilostí, které se urputně drží při životě. Mácháte obarvenou bavlnu v octové lázni? Přesvědčí vás názor textilních chemiků, kteří tvrdí, že je to zbytečné?

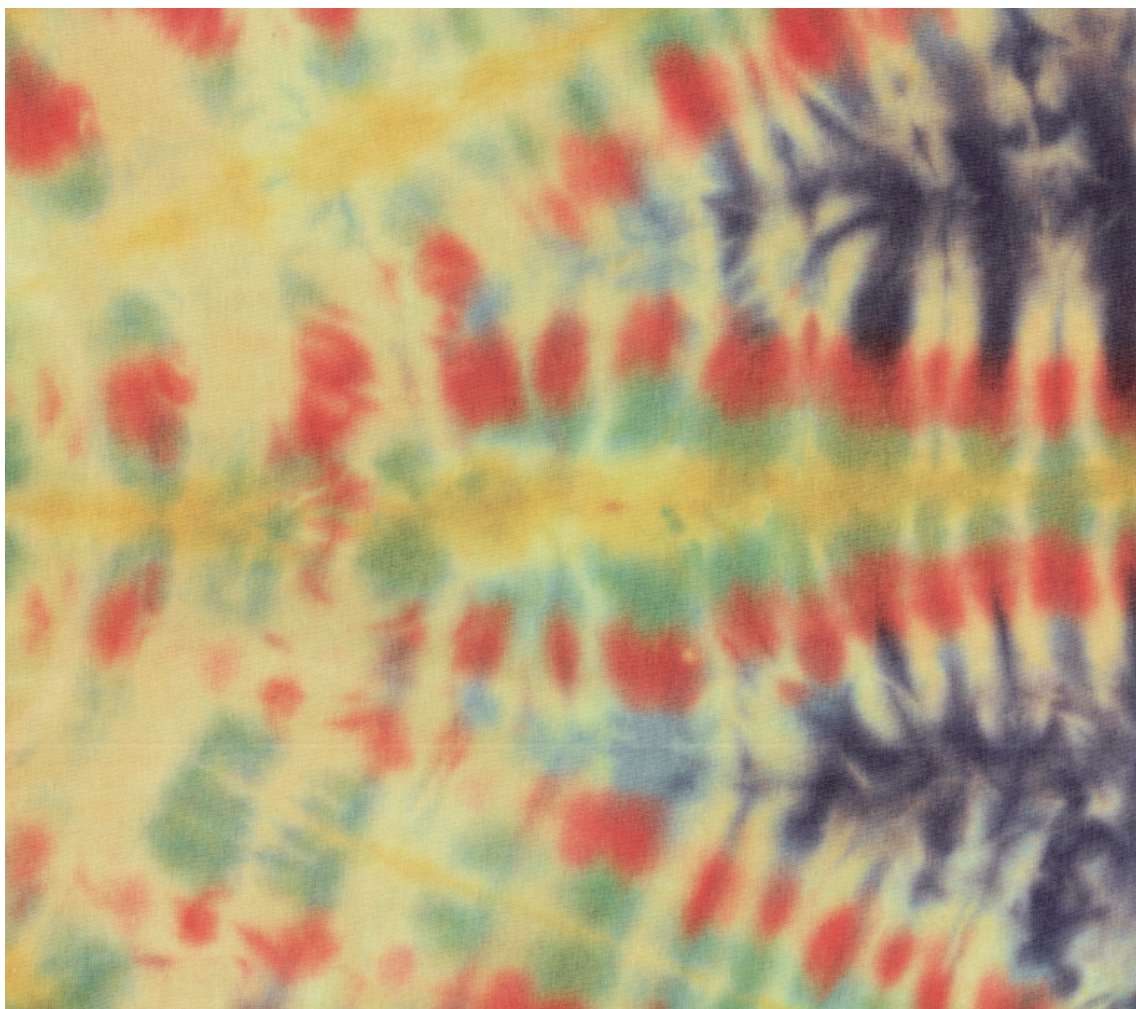
Častým nešvarem ve výtvarné praxi je např. nevhodné zacházení s práškovými barvivy (jemné částičky se vznášejí ve vzduchu, který dýcháme), a zacházení s aerosoly (jemné kapičky te-

kutiny rozptýlené ve vzduchu při použití rozprašovače). V souvislosti s aerosoly je nutné zvlášť zmínit zacházení s chlorovými přípravky při místním odbarvování. Málokdo si uvědomí, že tyto látky se snadno a nekontrolovaně dostanou do našeho dýchacího ústrojí, na kůži, do očí.

O čištění potřísněných rukou chlorovými prostředky vůbec neuvažujte i kdyby vám to radila osoba na první pohled svéprávná.

Pokud barvíte pravidelně a často si barvicím roztokem potřísníte ruce, investujte raději do speciálního čistícího krému Reduran. Je k mání v zahraničním e-shopu.

Pokud máte pocit, že přeháním, zkuste si někdy přečíst S-věty a R-věty k obyčejnému domácímu chlorovému čističi! (R-věty popisují způsob nebezpečnosti a S-věty doporučený způsob zacházení s chemickými látkami, jsou dány Evropskou normou).

principy tie-dye

Proč tie-dye a trička?

Moderní forma tie-dye se již tradičně používá ke zdobení bavlněných triček.

Pro vypracování projektů v této knize byla též zvolena trička a k této volbě vedlo více důvodů. Tričko je oblíbená součást šatníku většiny z nás. Díky poddajnosti materiálu a ochotě přijímat barvu je vhodné i pro úplné začátečníky. Ti mohou trénovat vzory na dalších drobných projektech jako jsou: vzorník skladů, textilní prostírání, běhoun na konferenční nebo jídelní stůl, menší ubrusy, tašky přes rameno, polštářky na gauč, šátky do vlasů, šálky, kosmetické taštičky, jednoduché kabelky, sedáky na židle. Komu nedělá problém šítí a má za sebou trochu barvířské praxe, může si ozdobit díly nastříhané na konkrétní oděv nebo látkovou metráž v potřebné délce.

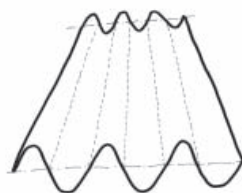
Jak se orientovat v symbolických nákresech u projektů?

Důležitou součástí projektů jsou schematické nákresy pracovního postupu. Protože nákresem nelze vyjádřit celý postup, sledujte souběžně i vysvětlující text. Později vám pro rychlou orientaci ve vzorech bude stačit nákres. Výklad začneme opět trochou teorie.

Tie-dye vzory jsou kombinací tří základních typů skladů: varhánky, spirály, hrbolky. Abyste se v projektech rychle zorientovali, seznamte se nejprve se základními stavebními prvky tie-dye.

Varhánky

Nejzákladnějším stavebním prvkem tvarové rezervy jsou varhánky, t. j. pravidelné řasení látky. Snažte se skládat varhánky stejně široké, mělké, rovnoběžné. Varhánky dělejte 1–1,5 cm hluboké, nebude-li uvedeno jinak.

Postupujte následovně: Rozložte si látku na rovnou plochu. Palci si přidržujte okraj látky před sebou a ukazováčky a prostředníčky obou rukou současně si k sobě přitahujte linii na látce, kde má být další hrana varhánků. Výšku varhánků i dalších skladů volte podle tloušťky použitého materiálu. Abyste udrželi tvar skladů i při další manipulaci, převažte je po vnějším obvodu provázkem. Obdobně lze užít i gumiček do vlasů nebo elastické pásky. Gumičky nesmí být moc těsné – je třeba vybírat vhodnou velikost k objemu látky, který jimi chcete tvarovat.

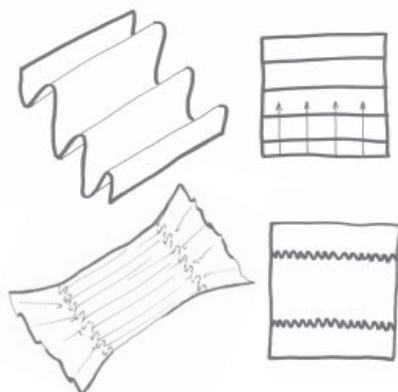
Varhánky jsou jednoduchý sklad, který lze použít s různými obměnami, jak uvidíte dále v příkladech.

a) Varhánky přes celou šířku látky/trička budou značeny jen pomocí rovnoběžných linií hran skladů a kolmo k nim je šipkami značen směr nanášení barvicího roztoku.

(použitý v projektech na stranách 85 a 89)

b) Varhánky nemusíte vždy skládat od kraje ke kraji. Varhánky o určité šířce budou schematicky značeny vlnkovým „řezem“ na okrajích. Nebude-li uvedeno jinak, barvicí roztok se nanáší v pružích rovnoběžně s okraji „řezu“, čili v oblasti mezi dvěma vlnkami.

(použitý v projektech na stranách 29 a 77)

Na fotografii je naznačen postup při skládání varhánků o určité šířce. Palce tvoří jakousi zarážku již vyskládaných varhánků a ukazováčky s prostředníčky dohromady zabezpečují přísun dalšího varhánku do balíčku

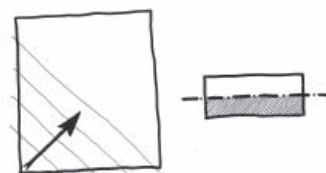
Varhánky polité barevnými pruhy

c) Varhánky není nutné dělat vždy rovnoběžně s okrajem látky/trička. Varhánky skládané šikmo po celé šířce materiálu. Jednoduché čáry naznačují hrany varhánků. Šipky ukazují úhel nanášení barevných pruhů vzhledem k hranám vyskládaných varhánků, bývá kolmý k hranám varhánků (proto je nemusíme vyznačovat pokaždé).

Sklady, stejně jako látka, mají dva povrchy, spodní a vrchní. U některých vzorů se záměrně nanáší jiný barevný odstín na spodní a jiný na vrchní stranu skladů. Pokud bude třeba na horní povrch skladů nanášet jinou barvu, než na spodní povrch, bude to značeno dodatečnou značkou – viz. symbol půleného obdélníka vpravo.

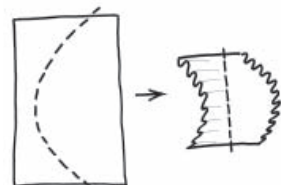
(použitý v projektech na stranách 53 a 61)

Šikmé varhánky a značka pro nanášení odlišné barvy dospod a navrch viz str. 33, 49,57,65

d) Nemusíte se omezovat jen na skládání varhánků po rovné linii, varhánky můžete vyskládat i podél obecné (nejlépe předmalované) křivky. Křivka se vyskládáním varhánků „napřímí“. Díky tomu lze barvicí roztok napříč varhánkům nanášet opět rovně.

(použitý v projektu na straně 69 a na straně 41 – výstřih trika)

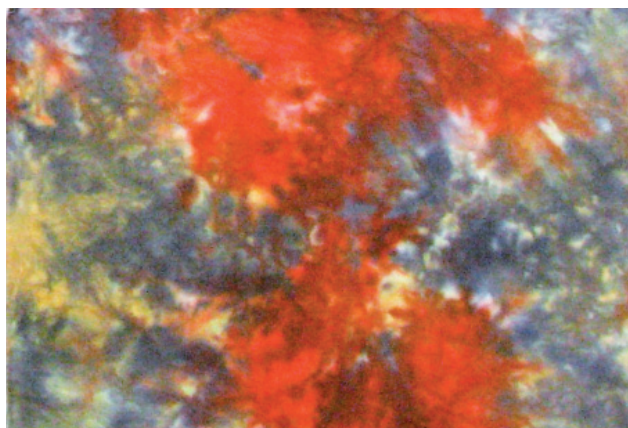
Uzavřené nebo křížící se křivky takto zpracovat nelze! Pro takové případy se volí jiné techniky a příklady naleznete v projektech.

Hrbolky

Dalším základním stavebním prvkem skladů jsou hrbolky.

S trochou nadsázky můžeme říci, že hrbolky jsou nedbale vyskládané varhánky. Jak je vytvoříme? Dejte si látku na rovný podklad a rozběhněte se prsty po látce jako byste chtěli prsty rukou pantomimicky předvést běh hmyzu ale zápěstí nechte na místě. Tímto způsobem si látku nahrňte pod dlaně obou rukou a nechte ji ve zmuchlané nízké hromádce. Na zmuchlané hromádce jsou patrné jakési výčnělky a údolíčka a to je přesně tvar, jaký potřebujete. Převažte vzniklou hrbolatou placku zlehka provázkem abyste udrželi tvar hrbolků i při další manipulaci, kterou je nanášení barvicího roztoku. (použitý v projektu na straně 33)

Skládání hrbolků

Hrbolky polité chaoticky mnoha barvami

Spirála

Třetím stavebním prvkem skladů je spirála. Rozložte si látku na rovnou plochu. Kolíčkem na prádlo si chytněte místo budoucího středu spirály a zatočte. Kolem osy kolíčku se vám začnou spirálovitě „namotávat“ varhánky. Když dojdete k okraji materiálu, půjde namotávání hůř – můžete urovnat zbývající část do správného směru rukou. Po zatočení asi jedné třetiny spirály můžete kolíček z látky vyndat. Vznikne plochý koláč, který převážete volným úvazem, tak aby se koláčovitý tvar ani při další manipulaci nerozpadl. Úvazy vedte přes střed koláče. Je-li to možné vedte úvazy tak, že si tím zároveň vymezíte „řezy“ na koláči, které využijete pro orientaci při nanášení barvicích roztoků. (použitý v projektech na stranách 37 a 57)

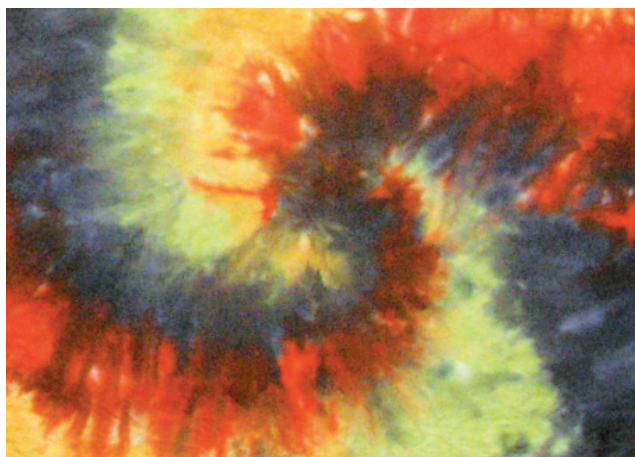
I zde lze užít i větší gumičky nebo úzké gumové pásky. Místo kolíčku můžete do středu spirály pevně opřít dřevěnou hůlku či starou vidličku a s její pomocí začít zatačat počátek spirály.

ukázka spirálového skladu politého barvou podle dílků „koláče“ tj. podle kruhových výsečí (viz projekt na straně 37)

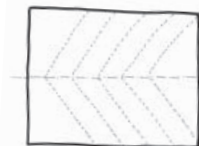

Schematický obrázek převázaného balíčku se zatočeným spirálovým skladem

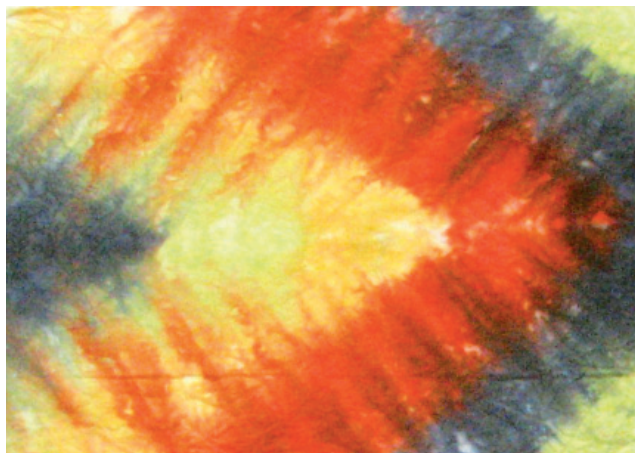
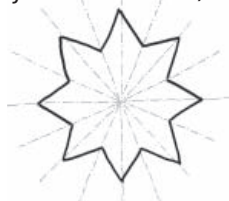

Základní stavební sklady lze dále zkombinovat například s překládáním látky. Přeložením látky před vyskládáním varhánků vznikne symetrie. Na obrázku je příklad symetrie podle jedné osy v kombinaci s šikmými varhánky. **Symetrie** podle jedné osy se v tradičních vzorech tie-dye využívá často hlavně ke ztvárnění populárních tvarů jakým je například symbol srdce, hlava medvěda, houba, kytara, ufonek, lebka.

Šikmé varhánky polité v pruzích na přeložené látce (použitý v projektu na straně 53)

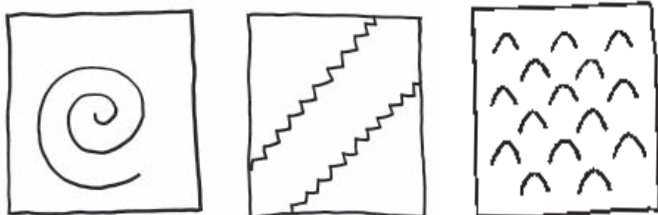
Můžeme využít i symetrii podle více os (použitý v projektu na straně 97)

Na schematicém obrázku je příklad symetrie podle více os. Látku přehněte napůl a přeloženou část dál vyskládáte do „vějíře“. Vzor pak stačí vypracovat jen na jedné úseči, motiv se aplikací barvicího roztoku prokopíruje na všechny spodní vrstvy. Princip tohoto skladu lze

připodobnit ke známým dětským vystřihovánkám sněhových vloček z papíru. Je vhodný na jemnější, prodyšnější, savější, poddajné materiály.

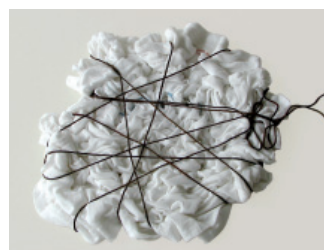
Na závěr úvodu do skládání si ještě zapamatujte zjednodušené značky pro spirálu, pruh varhánků o dané šíři a hrbolky

Úvazy můžete výhodně použít i jako mechanickou značku pro ohraničení barevné oblasti, kam budete aplikovat určitý barvicí roztok.

Pokud vám úvazy k orientaci v ploše poskládaného substrátu nemohou sloužit nebo jsou nedostačující, udělejte si pomocné značky např. krejčovskou křídou.

Na úvazy doporučuji užít provázky z bavlny a lnu. Konopné ve vlhku příliš „chlupatí“ a obtížně se rozvazují. Umělé provázky kloužou. Potud doporučení, ovšem pokud najdete svůj materiál, který vám bude vyhovovat, užívejte ho! Pokud zvolíte gumičky do vlasů, obstarejte si balení gumiček, které obsahuje směs malých i velkých průměrů.

Poskládané a převázané tričko, připravené k barvení

Na následujícím schematickém obrázku jsou uvedeny nejběžnější způsoby nanášení barviva na oba povrchy substrátu.

1) varhánky v řezu, které jsou dále, pro lepší čitelnost, nahrazeny obdélníkem

2) barvený oddíl má zespoda i z vrchu stejnou barvu

3) barvený oddíl má jinou barvu zespodu a jinou z vrchu

4) sousedící oddíly mají barvy na horní a dolní část prostřídány v pravidelném rytmu (viz projekt šachovnice str. 77)

5) oddíly na horní a spodní straně substrátu jsou vůči sobě posunuté o polovinu své šířky (viz projekt posunuté pruhy str. 89)

6) na jednu stranu oddílu je nanášena barevná gradace nebo barevný přechod a na druhou stranu je nanášena tmavá, kontrastní barva (viz projekt str. 57)

7) stejnobarevné díly na horní a dolní straně substrátu jsou posunuty o polovinu své šířky a mezi nimi je souvislý jednobarevný prostor.

Různé styly nanášení barev lze kombinovat s různými způsoby skládání, prostor pro experimentování je veliký. Různě volenou barevností ovlivníte celkové vyznění oděvu. U toho samého skladu tak můžete docílit decentního i extravagantního vzhledu

